

VII.

Til Nørrejyllands Reformationshistorie.

Medens udførligere Efterretninger, kritisk gennemgaaede og ordnede af Knudsen (i *Annaler for nordisk Oldkynd. og Hist.* 1847), ere opbevarede om Reformationens Indførelse i Viborg ved Tavsén og Sadolin, ere vi derimod meget fattige paa Efterretninger om Reformationens første Prædiken, Fremgang og Gjennemførelse i de andre nørrejydske Byer. Skal man nogensinde faa noget bestemtere at vide herom, maa Materialet samles omhyggelig fra forskellige Sider; mulig ville endnu ubenyttede Arkivsager fra Byerne selv kunne yde Oplysninger, som man hidtil har savnet. Hvad her meddeles, er kun nogle Smaating, som i Forbindelse med andre Bidrag ville kunne være til Nytte.

I. Mag. Morten Hegelund i Aalborg.

Aalborg hørte som bekjendt i Reformationstiden til Viborg Stift. Som denne Bys evangeliske Repræsentant optraadte ved forskellige Lejligheder (paa Herredagen i Kjøbenhavn 1530 og ved Udarbejdelsen af Kirkeordinansen 1537) Mag. Morten Hegelund, en Mand, om hvem ellers ikke meget er bekjendt. Til nærmere Oplysning om ham kan tjene: 1529 fik han Kongens Kvittering for, »at han nu til gode Rede har gjort Kgl. Maj. Rede og Regnskab først paa den Kongeskat, som han oppebar paa Kgl. Maj.s Vegne 1525 i Nørrejylland af Medelsom, Sønderlyng, Nørlyng, Hinsted, Gjested, Rinds, Fjends, Hindborg (»Hønneborg»), Rødding, Nørre og Harre Herreder, og desligeste for den Kongeskat, som han oppebar 1526 af Medelsom, Sønderlyng, Nørlyng, Rinds, Fjends, Gjested og Hinsted Herreder¹⁾.» Denne Kvittering angaar jo rigtignok slet ikke kirkelige Sager, men

¹⁾ Kvitteringen er dat.: Gottorp Torsdag næst efter Reminiscere 1529.

tjener dog til at vise, at Mester Morten Hegelund alt 1525 var en meget betroet Mand. Om han alt dengang havde erklæret sig for Reformationen, kan jeg ikke afgjøre, det er imidlertid ikke usandsynligt, naar man ser hen til, at der i den skibbyske Krønike fortælles, at i Maj 1526 druknede ved Aalborg en vis Jens (Johannes) Esbernsen (Søn af en Kannik i Viborg), der efter Krønikens Beretning var optraadt som en yderst fanatisk Forkynder af Reformationen. Formodentlig har da altsaa Reformationsbevægelsen alt noget tidligere været begyndt i Aalborg, og det er at antage, at K. Frederik I.s Nærværelse her i Efteraaret 1526 (hvor Kongen udstedte det bekjendte Beskyttelsesbrev for Hans Tavsens) har været af afgjørende Betydning i Aalborgs Reformationshistorie, idet Kongen formodentlig da ogsaa har sikret Hegelund og hvilke andre lutherske Lærere der dengang kan have været i Aalborg, mod personlig Overlast. Ved denne Tid eller noget senere blev den katholske Præst ved S. Bodils (ell. Botulphi) Kirke i Aalborg²⁾, Hr. Jens Ibsen, fordreven fra sin Kirke (formodentlig af Borgerne), og da Hegelund siden nævnes som Sognepræst ved denne Kirke, er det rimeligt, at han efter Hr. Jens Ibsens Fordrivelse er kommen til at indtage denne Stilling ved Borgernes Valg.

Den hidtil ubekjendte Notits om Hr. Jens Ibsens Fordrivelse indeholdes i følgende Sognevidne af 3 Novbr. 1532, hvori ogsaa endel andre samtidige aalborgske Præster — formodentlig katholske Vicarier — nævnes:

Alle ment thette breff seer heller høre lesszes kungöre wy Crestiern Crestiernsszen Sogneprest wtj Tranners, Dominica proxima post festum omnium sanctorum sub anno domini mdxxxij, tha war skicket for oss hederlige mand Her Jenss Ibsszen prest i Olborre bedendis eskede oc feck itt

¹⁾ Scr. Rer. Dan. II, 580.

²⁾ Denne Kirke var forresten i Middelalderen Annex til S. Peders Kirke i Aalborg (jvfr. Suhms Nye Saml. I, 159).

fult Sogne witne aff dissze effterscreffne Danement, Som ere Jost Nielsszen i Sunby, Michill Holtz ibidem, Crestiern Andersszen ibid. Mickill Ærlandsszen i Wtrop, Thamis Ærlandsszen ibid., Seuen Nielsszen i Tranners, Jenss Andersszen ibid., Pouæll Andersszen ibid., Nis Bentsszen i Wtrop, Jess Juell i Sunby, Nis Galskøtt i Wtrop oc Per Degen, Huilke forscreffne Danement wonne po theris tro, siell oc retthe sanden, at thenum fuld witterligt er i god sandhed, at forscreffne Her Jennss Ibsszen haffuer tagit syn tieneste ware med messzer, Som hanum er til skickett effter hanss breffs lydelssze, Siden han worthe udt dreffuit aff Sancthe Bodills kirky, tha haffuer han weret herre oc hollidde tre messzer huer wge, oc wy effterscreffne Her Pether Seuensszen, Her Crestiern Bertilsszen, Her Seuen Suensszen, Her Lauris Crestiersszen, Her Mas Ibsszen, Her Lauris Bertilsszen, presther i Olborre, Las Jesszen, Willas Skoffmager, Crestiern Persszen, Kiell Slacther, Crestiern Laurisszen Klitt, Crestiern Kleensmedt oc Per Tordsszen, borriker i Olborre, er oss witterligt med forscreffne ment oc menige Sognement, att saa er i sandhed, Som forscreffuit stander: thet witne wy med wore indzege trøckendis nethen for thette wort obffne breff. Datum anno die vt supra.

Orig. paa Papir med Mærke af 15 Segl, i Geh.-Ark.

Udenpaa Brevet er skrevet: Om gotz i Vensyssel och messe i Tranners vden for Olborig.

I Aaret 1530 blev Graabrødrene uddrevne af deres Kloster i Aalborg, senere foregik der andre betydelige Forandringer med Kirker og Klostre sammesteds¹⁾. Hvor stor eller lille Part Hegelund har haft i disse Begivenheder, maa her staa uafgjort af Mangel paa nærmere Efterretninger. Hans Møde ved Herredagen i Kjøbenhavn 1530 og senere

¹⁾ Se Kirkeh. Saml. I, 352. 407—8. Dansk Atlas V, 134 ff. Skade at vi ikke kjende noget nøjere til den Mand, som Protestanterne haanende kaldte »den nye højværdig Sakramentes Kjætter i Aalborg Kloster», og mod hvem de prædikede under Herredagen i Kbhvn. 1530 (D. Mag. I, 94). Han har formodentlig været Papisternes Anfører i Aalborg.

hans Indkaldelse til Udarbejdelsen af Kirkeordinansen 1537 viser imidlertid, at hans Virksomhed i Evangeliets Tjeneste gjorde ham til selvskreven Deltager, naar de mest fremragende evangeliske Prædikanter i Reformationsaarene samledes; det tør derfor sikkert antages, at hans Virksomhed i Aalborg hverken har været uden Betydning eller uden Frugt. At denne hans Virksomhed paaskjønnes, vise de forskellige Benaadninger, han i Christian III.s Tid opnaaede, hvilke ere det eneste, som Tiden har levnet os til hans Historie.

Saaledes fik »Mester Morten Hegelund Prædikant udi Aalborg» 1535 »Kgl. Maj.s Brev paa 4 Aars Skyld og Landgilde af de tre Gaarde udi Hasseris, som tjene til S. Peders Kirke i Aalborg»¹⁾ (denne Kirke blev ved Reformationen nedbrudt, og Sognet lagt til S. Bodils Kirke). 1539 fik han Kongens Brev, »at den Gaard, som laa til den store Præstegaard (formodentlig S. Peders) udi Aalborg, skal herefter ligge og være til S. Bodils Kirke der sammesteds for en Præstegaard og Residens, som den rette Sognepræst eller Pastor, den som nu er eller herefter kommandes vorder, i forskrevne Sogn skal have sin Værelse og Vaaning udi²⁾». Under et Ophold i Aalborg gav Kongen, Pindsedag 1542, »Mester Morten Hegelund, Sognepræst og Prædikant til S. Bodils Kirke udi Aalborg og hans Hustru Marine Mortens'» et Forleningsbrev paa en Vor Frue Kloster i Aalborg tidligere tilhørende Gaard i Hasseris, som de maatte beholde og nyde den aarlige Jordskyld af i »begge deres Livstid, en efter anden, hvilken længst lever,» kvit og frit, uden al kongelig Tynge og Afgift, mod dog at holde Gaarden vedlige³⁾. 1545 skjænkede Kongen ham et gammelt forfaldent Hus ved S. Peders Kirkegaard i Aalborg, der tidligere havde tilhørt Hundslund Kloster, forat han kunde lade det nedbryde og anvende Bygningsmaterialierne til sin Nytte og Behov¹⁾.

¹⁾ Danske Mag. 3 Række. IV, 218.

²⁾ Registre over alle Lande IV, 304.

³⁾ Regist. o. a. L. IV, 351, jfr. D. Mag. 3 R. VI, 334.

Det er mig ikke bekjendt, naar Hegelund døde, men han var i alle Tilfælde død før 1567, thi d. 29 Novbr. d. Å. fik Mester Lavrits Kothe, Sognepræst til S. Bodils Kirke i Aalborg, Kongebrev paa, at hvis han overlevede M. Morten Hegelunds efterladte Hustru, da maatte han efter hendes Død bekomme den vor og Kronens Gaard i Hasseris, som M. Mortens Hustru nu udi Være har, og den have, nyde, bruge og beholde fri uden Afgift, til saalænge Vi anderledes derom tilsigendes vorder²⁾.)»

II. Hr. Henning Baltersen og Hr. Mads Lang i Randers.

Som den lutherske Oplysnings første Forkynder i Randers nævnes hos Pontoppidan (Ann. II, 798, under Aaret 1527) og Münter (Reformation's Hist. I, 466) Henning Baltzersen, idet der føjes til, at Borgerskabet udvirkede kongeligt Vocations- og Sikkerhedsbrev for ham; og det er formodentlig denne Bemærkning, som har bevæget Engelsstof til at stille ham og Hans Tavsén sammen som Mænd, »sikrede ved kongelige Lejdebrev³⁾». Disse Forfatteres Efterretninger om denne Mand have imidlertid middelbart eller umiddelbart alle deres eneste Kilde i følgende Notits hos Hvitfeld (S. 1391) under Aaret 1532: »Saa bleff oc Henning Baltzersøn tilskicked ved Kongens Breff, at prædicke Guds Ord udi Randers». Hvitfelds Kilde er atter følgende Brevudtog i »Registre over alle Lande»:

Her Henning Balterszenn ffich presentatz paa Sanctj Clementzs kircke vti Randers per obitum domini Petri Olaui vltimi possessoris, dog att hanndt thall predicke

¹⁾ D. Mag. 4 R. I, 63.

²⁾ Reg. o. a. L. IX, 37. I Vahls Aalborg Stiftskal. 1862. S. 3 siges, at Hegelund var Sognepræst ved Budolf K. 1527 og 1558 (det første Aarstal lader sig vist vanskelig bevise), og at hans Eftermand forekommer 1562.

³⁾ Scharling og Engelstof, Theol. Tidsskr. 1 D. II, 9, jfr. S. 28.

Gutts reene och clare ordt etc. Datum Nyekøping Mandagen nest ephther Sanctj Bonificii dag, Anno etc. Mdxxxij.

Dette er det eneste sikre, der er bekjendt om bemeldte Henning Baltersen, og store Slutninger med Hensyn til hans Virksomhed som Reformator kan ikke uddrages deraf, saameget mere som Stadfeldt, der har kjendt ovenanførte Brevudtog (som han iøvrigt urigtigt kalder et Exspectance-brev), i sin Beskrivelse over Randers (S. 151) bemærker, at Hr. Henning ikke kom til Kaldet, »da Hr. Per Olufsen var den sidste Præst til S. Klemens Kirke og dens Menighed, som faa Aar efterat det ovenanførte Brev var udstedt blev delt mellem S. Mortens og Slotskirken.» Om nu Stadfeldt forøvrigt har Ret, maa jeg lade være uafgjort. Det kan imidlertid bemærkes, at den kgl. Tilladelse for Borgerne i Randers til at nedbryde S. Klemens Kirke dog først er given Søndagen efter S. Lucæ Evangelistes Dag 1540¹⁾, og at P. Poulson i sit forresten ikke særdeles paalidelige Værk »Catalogus pastor. dioec. Arhus. 1725» opfører Henningius Balthazaris som den første lutherske Præst ved S. Mortens Kirke i Randers, idet han tilføjer, at han var Præst her i 20 Aar. Navneligheden giver forøvrigt Anledning til den Formodning, at Henning Baltersen er den Broder Henning i Randers Graabrødrekloster, som 1530 »paa forræderisk Vis,» som Krøniken om Graabrødrenes Udjagelse siger, aabnede Klosteret for Byfogeden, da Gvardianen havde befælet at stænge for ham, og som senere, da Fogeden havde forhandlet med Gvardianen og vilde gaa ud, sagde til ham: »Tag dig iagt for saaledes at gaa ud, thi gaar du ud, vil du ikke faa Klosteret iaar». Dette havde da til Følge, at Fogeden vendte om med sine Mænd og sagde til Gvardianen: »Idag bliver jeg hos eder, og sætter min Potte til Ilden ved eders Potte» — og Enden paa Sagen blev, at han drev Graabrødrene ud²⁾.

¹⁾ Reg. o. a. L. IV, 314.

²⁾ Kirkehistoriske Samlinger. 1, 353—54.

Derimod kan det bemærkes, at Povel Eliesen i sit Skrift »En kort og kristelig Undervisning paa det hemmelige Stykke i Messen, som kaldes Kanon, med et føje Brev til Borgemestre og Raad i Randers« (trykt i Aarhus 1531) ikke omtaler Henning Baltersen paa det Sted, hvor han i følgende og flere Ord bebrejder Byen dens Affald fra den papistiske Lære og nævner de Mænd, som dette især maatte tilskrives: »Anno Domini 1530 da lod Randers By udi Nørrejylland sig forføre og forvandle fra den menige Kristendoms Tro, Lærdom, Enighed, Samfund, og hvis kristelig Handel samme By havde været under i nogle hundrede Aar, og til gamle fordømte Kjætterier og megen ukristelig Handel. Og dertil brugte samme By tvende ulærde Mænd, forsorne Skalke. Den ene var en forløben Graamunk, Broder Niels, og den anden en selvgjort Præst¹⁾.« Disse Ytringer af Povel Eliesen give Anledning til følgende Bemærkninger:

Reformationens Begyndelse i Randers sættes her ved Aaret 1530, men det er rimeligt, at den allerede har været noget tidligere, da det ellers ikke er let forklarligt, hvorfor Borgemestre og Raad i Randers alt 1529 havde søgt og faaet kongelig Tilladelse til at aflægge to af deres Sognekirker²⁾. Hvad angaar de Mænd, som her nævnes som dem, der havde »forført« Borgerne i Randers, da er Broder Niels, saavidt vides, ellers ikke bekjendt, med mindre han skulde være den Niels Christiernsen, der 1530 mødte paa Herredagen i Kjøbenhavn blandt de lutherske Prædikanter og da var Prædikant hos Munkenes værste Forfølger Rigshofmesteren Hr. Mogens Giæe. Den »selvgjorte Præst« vilde det vel ogsaa være vanskeligt bestemt at betegne, hvis ikke den daværende Kantor ved Aarhus Domkapitel, M. Jørgen Samsing, i sit Exemplar af P. Eliesens oven-

¹⁾ Anf. Skr. Fol. C. Dette Skrift indeholder idethele det sikreste, man har om Reformationsperioden i Randers.

²⁾ Danske Magazin. VI, 276.

nævnte Skrift, der endnu findes i det kgl. Bibliothek, havde tilskrevet Præstens Navn ved Siden af i Randen, nemlig: Hr. Matts.

Hvem er da denne Hr. Mads? Spørgsmaalet er ikke vanskeligt at besvare; thi at det ikke har været den daværende (katholske) Provst (Regnskabsprovst) Hr. Mads Ovesen i Randers, som derved menes, er indlysende. Der kan da kun være Tale om den »Hr. Mats af Randers«, som med de andre evangeliske Prædikanter indkaldtes 1537 for at udarbejde Kirkeordinansen ¹⁾, og som har underskrevet sig under samme »Matthias Langus ecclesiastes Randensis«, altsaa den Mand, der senere blev den første evangeliske Superintendent i Aarhus Stift.

Om denne Mand lader sig følgende Oplysninger samle: Mads Lang ell. Lange var først Rektor ved en Skole (scholas rexit, hedder det i hans Gravskrift), formodentlig i Randers. Da P. Eliesen 1531 kalder ham »selvgjort Præst«, kan han altsaa ikke have faaet Ordinationen af en katolsk Biskop, men er bleven indviet af en af de andre lutherske Præster; det kan vel derfor heller ikke være rigtigt, naar der siges ²⁾, at han 1529 blev Præst ved Graabrødrenes Kirke i Randers, med mindre Munkene alt dengang have været fortrængte fra Kirken; efter en anden Beretning er han først 1536 bleven Præst ved denne Kirke ³⁾. Hvorledes nu end dette forholder sig, saameget er vist, at han var et af de vigtigste Redskaber til Reformationens Indførelse i Randers og Præst her endel Aar, indtil han d. 2 Sept. 1537 blev indviet af Bugenhagen til Superintendent over Aarhus Stift.

Om hans Virksomhed i denne Stilling ere kun faa Efterretninger levnede. Han deltog i Bispemøderne i Nyborg ⁴⁾ (Apr. 1539), i Kjøbenhavn (1540), i Ribe (1542), i

¹⁾ Kirkehist. Saml. II, 587.

²⁾ P. Poulson, Catal. past. dioec. Arh. p. 56

³⁾ Stadfeldt, Beskr. over Randers. S. 151.

⁴⁾ B. Münter, Bugenhagii in Dania commoratio, p. 107—8.

Antvorskov (1546) og i Kjøbenhavn (1555); men det er ikke bekendt, hvad Indflydelse han har haft paa disse Møders Resultater. Derimod har man et Andragende fra ham til Kongen, der viser hans Iver for Sædeligheds og Kirkeligheds Fremme i det ham betroede Stift. Det er skrevet paa Tydsk, ventelig af Hensyn til Kongens Mangel paa Kjendskab til det danske Sprog. Skrivelsen er udateret, men maa vistnok henføres til omtr. 1540; den meddeles her efter Originalen (Afskrift eller maaske Oversættelse — det er efter Stykkets ydre Form vanskeligt at afgjøre, hvilken af Delene det er) i Gehejmearkivet.

Mein gantz demuettig, schuldig, willige vnd vnderthenigste denste seyen euer Konig: Mtt: alzeit, mitt gnad fride vnd glückseligkeit zu leyb vnd sehl, auch guethen Regiment von Gott dem vatter, Durch Jhesum Christum vnsern erloser zuuorn. Allergnedigster her vnd Konnig, Ich bitt vffs vnderthenigst, Euer Konig: Mtt: wolle, Gott dem Allmechtigen zu ehren, vnd zu uorbesserung der armenn vnderthanen selicheidt, nachvolgende Artickel allergnedigst bedencken vnd vberwegen.

1. Das der Loblich Adell Gott zu ehren, vnd Jren armen vnderdanen zur selichedt, wolttten zulassen vnd vergunnen, Das Jre arme diener vff den sontagen vnd andern hohen festen die Kirchen vnd gottes dinst suchen vnd predig horen mugen, wir auch in eu: Kong: Mtt: Christliche kirchenordnung gebotten ist, vnd das sie dieselben vff solche tage mitt fron Arbeit vnd dinst verschoenen mochten, so es nicht die hohe nott erfordertt, Dieweil der her Christus ja so woll fur die armen als andre gelitten hatt.

2. Das auch der loblich Adell wolle auffsehens haben, Das Jre Diener vnd vnderthanen solche sontage vnd heylige fest die kirchen suchen vnd Gott dienen mugen, Vnd so einer solchen gottesdinst, ausserhalb grosser ehafft, vorsaumpte, das der, nach Inhalt eu: Konig: Mtt. ordinantz, gestrafft mocht werden, vhor geistlich vbertretung.

3. Das den bawren mocht verboten werden, bey einer peen, Das keiner sein wahr vff den sonntag vnd fest tagen vf den marckt furen vnd verkauffen solle, Vnd das Burger vnd dj inn Stedttten wohnen auch in solchen tagen nicht sollen kauffen oder handeln.

4. Das weyn, brentteweyn, vnd ander starcker getrenck handell mocht verboten, und die heuser vnd keller, wo solchs zu kauff gehappt, vnder der predigtten, und so lang vff die bemeltten sontage vnd hohe fest der gottes dinst gehalten wirdt, zugethan werden vhor mittage.

5. Nach dem die Bauren alle freytage zu Randers, Aarhus vnd Horsens, mitt Jrer wahre, gemeinlich zu marcktte faren, das solchs vff den styllen freytag, in der Marter woche verboten wurde, damitt sie den tag die historj des leydens vnd sterbens vnsers hern Jesu Christi horen mugen, Lauts eu: Konig: Mtt: ordinantz.

6. Es wollen eu: Konig: Mtt: gnedigst vnd vhm Gots willen bedenken obs Christlich sey, Das man vff den mantag vnd dinsdag in ostern, pfingsten, vnsers hern Hymmelfarts tage, vnd an andern hohen festen, als in eu: Konig: Mtt: ordinantz bemeltt, ding vnd recht halte, vnd ob nicht solch ding, recht vnd vrteil sprechen, mocht vffgeschoben werden zu dem negstvolgenden dinge vnd rechtstage, wie nach altem brauch in Denmarck wol geschicht.

7. Wo hurerey, ehebruch, vnd Jungfraw schenderey v horen Consistorio vnd Domstedtt in Capittel lautbar gemacht vnd erweist wirdt, das solchs mocht von eu: Konig: Mtt: amptleuthen an Jedem ortt, da die thatt befunden, gestrafft werden, Inhalt eu: Ko: Mtt: Recesz, Vnd wo solchs nicht kan gescheen, das ein Notarius mocht verordnett werden, solche sachen vffzuzeichnen vnd zuuerfassen, dieselbe des beschuldigtten herschafft erkennen zugeben, Das solche sunde gestrafft werde, sonst sundigett ein Jeder ohne alle schew, vnd wirdt der kirchen vrteil vnd dom gar nichts geacht.

8. Der man so sein Catechismum nicht wil leren vnd die zehen gebott nicht kan, das der in lagen vnd tagen¹⁾ zugestadtt, vnd das sein zeugnus oder wyndesbyrdt geltten solle, Stelle eu: Kon: Mtt: ich gnedigst zuerwegen, Dieweil, der so Gott nicht kennett noch furchtet, nicht vil achtet ob er falsch oder vbel schweret.

9. Nach dem Konig: Mtt: als die hochuorstendig obrigkeitt zulest das weniger boesz inn Reichen vnd Landen, damitt das grosser nicht erwachsse, Das derwegen des vnchristlichenn vnd vnordentlichen wuchers halb, das ein dinstknecht ein halb ortich korn von einem thaler zu Renthe vff ein bestimbtt zeitt nymptt, ein fornumfftiger beschlus gemacht wurde, wieuיל in einer bescheidenen zeitt ein Jeder nhemen muse, Vnd do einer mher nehme das der nach den Altten keiser vnd kirchen rechtten oder wie es Konig: Mtt: besser bedencken kann gestrafft wurde.

10. Das die todtschleger, so der Kirchen absolution verachten, wan die Jrre herschafft abtrag gethan, mochten zu recht gesetzt werden.

Eu: Kon: Mtt:

vndertheniger treuer Diener
vnd Capplan zu Gott
Mats Lange²⁾.

Udvendig Paategning:

Des Bischoffs zu Arhussen vbergeben Artickell Kirchenreformationen belangen.

Nogen Tid efterat Mads Lang var bleven Biskop, synes han at have taget Magistergraden, han nævnes idetmindste, saavidt bekjendt, først Mester 1540. Efter Kansler Johan Friis's Opfordring paatog han sig, uvist naar, at oversætte Platinas Skrift Vitæ Summorum Pontificum i danske Vers,

¹⁾ D. e. det danske Retsudtryk: Lov og Tog.

²⁾ I Underskriften under Bispernes Andragende til Kongen af 25. Apr. 1539 (Münter, Bugenhag. p. 108) skriver han sit Navn: Mattis Lang.

men han kom ikke til Ende med Arbejdet, der først fuldendtes efter en tildels forandret Plan 1571 af M. Anders Sørensen Vedel¹⁾.

Som Tillæg til de tarvelige Bidrag til M. Mads Langs Historie, som nu kunne findes, kan endnu hidsættes følgende Breve paa kgl. Benaadninger og Tillæg til hans vistnok kun temmelig ringe Embedsløn:

Mester Matz Lange, Superintendent vdj Aarhus, Fick Eyendoms breff till sig och sine arffuinge paa en øde gaard, kaldis Helligaandtz gaard och horer till Helligaandtz Capelle wdj Aarhus, liggendis i Aus(!) westen wed Emmerway och saa till Per Olsens gaard wid thager och saa synder neder fraa gaden och till Aaen, wdj sin lenge och bredde som thend nu begreben och forfunden er, att haffue, niude, bruge och beholle for Ewig Eygendom, dog med saadan skiell, at hand och hans arffuinge skulle till Ewig thiid giffue ther aff till Hospitalet wdj Aarse saadan Jordskyld och rente, som Per Ebbesen²⁾ med Borgemestere och Raad wdj Aars thet for settendes worder. Datum Haffniæ torsdagen post Bartolomej Aar Mdxl.

Registre over alle Lande, IV. 313.

Mester Matz, Superintendent wdj Aarhus Sticht, Fich Breff till sig och sin Høstrw Karine Matzis wdj beggis theris Liffstiid paa en Kronens gord kaldis Møllerup gaard j Lysbiærg sogen ligendis, frij och quit wden ald affgift, cum clausulis consuetis et inhibitione solita. Datum Aarhus Fredagen nest effther Pindtzdag Aar Mdxlij.

Relator Peder Ebbesen.

Smst. Fol. 352.

Mester Matzs Lanng, Superintendentt wdj Aarhuss stigt, fick breff som her effter følger:

¹⁾ Se Wegener, A. S. Vedel, 2 Udg. S. 62. 64. 70. Ryge, Peder Oxe. S. 292.

²⁾ Stiftslensmand i Aarhus.

Vij Christiann etc. Gjør alle witterliggt, efftherthij oss elskelige Mester Matz Lanngh, Superintendentt vdj Aarhuss stigt, haffuer nu vpladitt oss tuende gaarde, som wij hagde hannom mett forlentt, then ene liggendes vdj Tørring, then anden vdj Haldt: Tha haffue wij ther emod vndt oc tilladett oc nu mett thette wortt obne breff vnde oc tillade, att forne mester Matz Lanngh maa till seg igienn annamme ett vicarij, liggennndis till wor frue altere annuntiationis vdj Aarhuss Domkircke oc nu vaccerer effter her Nils Lauritzenn, mett aldt synn rentte oc rette tilliggelsse, som er tuennde gaarde, then ene gaardt vdj Eggo skylder vj ort. kornn, i fierding smør, then andenn gaardt vdj Lilleringh skylder iij ortt. kornn, j fierding smør, och j pund kornn aff en marck kaldis Perstrup vdj Nødagger sogenn liggennndis, att haffue nyde bruge oc beholle, till saa lenge wij anderledis ther om tillsiigennndis worder. Dog saa att hand skall lade holle samme gaarde wed goedt heffdt oc bygning oc tiennerne, ther paa boendis ere, wedt loug skell och rett oc ey vforrette thennom emod lougenn eller thennom vdfeste aff theris gaarde, emedenn oc ald then stund the aarligen till gode rede yde oc vdgiffue theris landgille och anden rettighed oc holle theris gaarde wedt heffdt oc bygningh, Oc skall hand ey besuere eller paalegge thennom nogenn nye indfestning eller anden ny besuering vdj nogenn maade. Cum inhibitione solita. Datum Wiiborg torsdagenn post Philippi et Jacobi apostolorum dag aar &c. Mdlij.

Reg. ov. alle Lande, V. 380. Jfr. Chr. III.s Hist. Suppl. S. 170—1.

M. Mads Lang døde 16 April 1557 efterat have været Biskop i henimod 20 Aar. Hans Hustru Karine overlevede ham, som man ser af et Kongebrev af 4 Maj 1557, hvorved der tilstodes hende til hendes Underholdning aarlig 6 Ørtug Korn, 1½ Fjerding Smør og 2 Brændesvin, som den kgl. Lensmand i Aarhus skulde udrede til hende¹⁾. —

¹⁾ Reg. ov. alle Lande. VI, 389.

Korte Gravskrifter findes over dem begge i Aarhus Domkirke ¹⁾. — Til Slutning kan det bemærkes, at naar Mads Lang i senere Skrifter undertiden ogsaa tillægges Navnet Schade, da er dette urigtigt; han har utvivlsomt aldrig baaret dette Navn.
